

PAPER DETAILS

TITLE: Puslu Kitalar Atlasi Romaninda Bünyamin'in Yolculugunun Kahramanin Sonsuz Yolculugu
Baglaminda Incelenmesi

AUTHORS: Betül SINSOYSAL,Nihayet ARSLAN

PAGES: 251-279

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2434894>

Puslu Kıtalar Atlası Romanında Bünyamin'in Yolculuğunun Kahramanın Sonsuz Yolculuğu Bağlamında İncelenmesi

Betül SİNSOYSAL*

Nihayet ARSLAN**

Öz

İnsanın, varoluşa dair sorunsalında çok önemli bir yeri olan yolculuk teması, mitik anlatılardan modern anlatılara kadar çeşitli görünümelerde, fiziksel ya da psikolojik düzlemde anlatıların içine gizlenmiş olabildiği gibi açık olarak da kendini gösterir. Hangi çağda hangi coğrafyada olursa olsun insanın varoluş macerasının yolculuk arketipinde ifadesini bulması ilginçtir. Joseph Campbell'ın *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* adlı eseri bu konuyu etrafıca inceleyen ve derinleştiren kült bir eserdir. Onun açtığı yolda pek çok metin çeşitli dil ve edebiyat bölümlerinde yolculuk teması açısından incelenmiştir. Türk edebiyatında bu incelemeler genellikle mitolojik anlatılar, halk edebiyatı eserleri, mesneviler yahut modern romanlar üzerine yapılmış ve postmodern eserler bu konu açısından pek ele alınmamıştır. Bunda elbette konunun postmodern eserlerde gözlemlenebilmesinin zorluğu sebep olarak karşımıza çıkabilir. Zira postmodern metinler; yapıları itibarıyla çözümlemelerinde daha çok olasılık içeren, diğer metinlere nazaran daha soyut olabilen ve kişilerinin metinsel varlığa dönüştüğü eserlerdir. Dolayısıyla bu eserlerdeki kişilerin yolculuklarının hatlarını çizmek de daha girift bir çalışma süreci gerektirecektir. “*Puslu Kıtalar Atlası Romanında Bünyamin'in Yolculuğunun Kahramanın Sonsuz Yolculuğu Bağlamında İncelenmesi*” adlı bu çalışmada, postmodern bir roman olan *Puslu Kıtalar Atlası*'nın Bünyamin adlı kahramanı, Campbell'ın *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* eserindeki yöntemle incelenmiştir. Çalışmanın amacı, söz konusu yolculuk temasının ve içerdiği arketiplerin postmodern bir eserde de sembolik anlamda görülebileceğine örnek sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Yolculuk arketipi, kahraman, postmodern roman, Campbell, *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, *Puslu Kıtalar Atlası*.

Bu makale, doktora tezinden çıkarılmıştır.

*Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniv., Sos. Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, Türkiye.

Elmek: sinsoysalbetul@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3964-495X>.

** Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, Türkiye.

Elmek: nihayet.arslan@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2459-2891>.

Geliş Tarihi / Received Date: 18.05.2022
Kabul Tarihi / Accepted Date: 02.07.2022

DOI: 10.30767/diledeara.1118280

AAAn Examination of Bünyamin's Journey in the *Puslu Kıtalar Atlası* in the Context of *The Hero's Journey*"

Abstract

The theme of journey, which has a significant place in the problematic of human existence, manifests itself openly as well as hidden inside the narratives on a physical or psychological level, in various appearances from mythical narratives to modern narratives. It is interesting that the adventure of human existence finds its expression in the journey archetype, no matter what age or geography. Joseph Campbell's *The Hero's Journey* is a cult work that examines and deepens this subject. On his way, many texts have been studied in terms of the theme of journey in various language and literature departments. In Turkish literature, these studies are generally made on mythological narratives, folk literature works, masnavis or modern novels, and postmodern works have not been discussed much in terms of this subject. Of course, the difficulty of observing the subject in postmodern works may be the reason for this. Because postmodern texts are works that contain more possibilities in their analysis due to their structure, can be more abstract than other texts, and whose characters are transformed into textual beings. Therefore, drawing the lines of the journeys of the people in these works will also require a more intricate work process. In this study named "Examination of Bünyamin's Journey in the Novel of *Puslu Kıtalar Atlası* in the Context of The Hero's Journey", the hero of the postmodern novel *Puslu Kıtalar Atlası*, Bünyamin, was analyzed according to the method in Campbell's *The Hero's Journey*. The aim of the study is to present an example that the theme of journey and the archetypes it contains can be seen symbolically in a postmodern work.

Keywords: Journey archetype, the hero, postmodern noval, Campbell, *The Hero's Journey*.

Extended Summary

Ontological questions that occupy the human mind, such as who we are, why we live and die, gave birth to myths in the early periods of humanity. Myths regulate the way we understand reality, the world, and ourselves. The heroes that mankind has been telling for ages will also fulfill the initiation function of the narratives, as Joseph Campbell puts it, under this influence. According to Campbell, what myths are about is consciousness transformations. Consciousness is transformed through exams or enlightening inspirations. The hero of the narratives has to let go of the “known and accustomed safety” in his/her life in order to make his/her journey, and he/she can experience a real and heroic transformation of consciousness when he/she ceases to think first of all about self-preservation. The universal theme of the hero’s adventure is to find the source of life that will bring you out of a given condition into a richer or more mature state (Campbell & Moyers, 2020).

The lines of this journey drawn to the hero; it will be parallel to the outlines of all the journeys drawn or to be drawn for any hero, no matter what time, in which geography, or by the hand of any human being. This journey archetype, which Campbell points out, is related to the subconscious, which Jung describes as “collective/racial”. Therefore, the archetype of the journey will appear in every hero whose story is told, as long as human beings exist.

In the literature, it is seen that many texts have been studied in terms of this journey theme in various language and literature sections. In Turkish literature, these studies are generally made on mythological narratives, folk literature works, masnavis or modern novels, and postmodern works have not been discussed much in terms of this subject. The aim of this study is to present an example that the theme of journey and the archetypes it contains can be seen symbolically in a postmodern work.

It has been said that İhsan Oktay Anar, the author of *Puslu Kıtalar Atlası*, which is a postmodern novel, transformed the characters of the novel from heroism into “figures without identity, weak-willed, submissive to the wishes of the narrator” (Gündüz, 2012). Bünyamin, who lives the adventure his father dreams of, in the

Puslu Kıtalar Atlası, which includes the adventure that a father dreams for his son, is also of this nature. However, when we look at the issue from a mythological point of view, what happened to Bünyamin is parallel to the journey stages of Campbell's hero, and Bünyamin appears in a heroic problematic in the text.

Bünyamin, whose adventure will be ignited by his questions about his father and his own identity, falls into a deep sleep by following his curiosity and drinking his father's sherbet, and Bünyamin's journey begins. This journey, which continues with processes that require courage, such as to be able to survive the grave where he was buried alive, to be offered a job by a driller named Vardapet after this "success", to complete this task, to search for his father, to be tested with the ambitious and evil character named Ebrehe, to find answers to his questions, by following his father's advice and guided by the book given by him, comes to an end as Bünyamin "understands everything".

Bünyamin constantly questioned his heroism in the text, and neither Ebrehe nor his father saw him as a hero; but despite all this, it is remarkable that, throughout the narrative, Bünyamin followed the journey of the hero Campbell mentioned. Although Bünyamin, who is a postmodern narrative character, does not stand out as a hero due to his lack of individuality and only being a witness, he carries the unchanging essence of the mythology of the hero. Bünyamin's adventure took place in Uzun İhsan Efendi's dream; but the author (İhsan Oktay Anar), who made Uzun İhsan Efendi dream of this journey, made Bünyamin experience the journey of Campbell's hero, whether consciously or unconsciously.

As a result, when we look at the journey stages that make the hero a "hero" since the old narratives, with the hero and the journey archetype; we see an unchanging essence in the hero's transformation the fact that the hero of a mythological narrative, fairy tale or epic has transformed into an individual in the modern novel and into a textual entity in the postmodern novel. Bünyamin confirmed the "hero" myth with its basic features, despite the ambiguous end of his journey, with the archetypal processes he experienced, in *Puslu Kıtalar Atlası* one of the postmodernist works in which the ambiguity in the narrative is usual.

Giriş

“Biz kimiz?”, “Neden buradayız?”, “Yaşamımızın ve ölümümüzün amacı ne?” gibi insan zihnini meşgul eden ontolojik sorular, insanlığın ilk dönemlerinde mitleri doğurmuştur. Mitler; “gerçekliği, dünyayı ve kendimizi anlayış şeklimizi düzenler. Onlara bilinçli olarak bağlanalım veya bağlanmayalım, etkileri her tarafta yayılmış olarak kalır” (Sproul, 2018: 13). Bu etkiden, anlatılarımızdaki kahramanlarımız da payına düşeni almıştır. Joseph Campbell’ın ileri sürdüğü üzere; kahramanların macera yoluna düşerek erginlendikleri anlatılar, maceraya şahit olan dinleyici yahut okuyucuda da erginleme işlevini yerine getirirler.

Campbell’a göre mitlerin konu aldığı şey, bilinç dönüşümleridir. Bilinç “sınavlar” ya da “aydınlatıcı ilhamlar” yoluyla dönüşüm geçirir. Anlatıların kahramanı, yolculuğunu gerçekleştirmek için hayatındaki “bildik ve alışık olduğu emniyet”i bırakmak zorundadır ve öncelikle kendini korumayı düşünmekten vazgeçtiği zaman, gerçek ve kahramanca bir bilinç dönüşümü geçirebilir. Sınavlarla birlikte kahraman, gerçekten kahraman olup olmadığını görecektir; bu göreve uygun olup olmadığını, tehlikeler için gerekli cesaret, bilgi ve kapasiteye sahip olup olmadığını anlayacaktır. Dolayısıyla kahramanın macerasının evrensel teması, “belli bir koşuldan çıkarak sizi daha zengin ya da daha olgun bir duruma getirecek hayat kaynağını bulmak”tır (Campbell & Moyers, 2020: 165-167).

Campbell, Batılı bilimlerin 17. yüzyıl astronomisinden 19. yüzyıl biyolojisine geçerek “göklerden yere iniş”nin ve 20. yüzyılda antropoloji ve psikolojiyle insanın kendisine yoğunlaşmasının, “insan merakının odak noktasına ait şaşılacak bir değişim çizgisi”ni gösterdiğini söyler: “Hayvan dünyası değil, bitki dünyası değil, feleklerin mucizesi değil, artık insanın kendisi asıl gizemdir. İnsan, bencil güçleri ortaya çıkarılması gereken, böylece egoyu çarmıha geçecek ve diriltecek olan ve imgesinde toplumun yenileneceği o yabancı varlıktır” (Campbell, 2013: 424).

İnsan, modernizmle birlikte akıllı ve dünyayı mutlaklaştırmış, “modern birey”i her şeyin merkezi hâline getirmiştir. Akıllı “tek yol gösterici” bilen “modern Avrupa”, tanrının yerine “birey”i koymuştur. “Pozitivizm ve hümanizmin gölgesine sığınan modern birey, postmodern sürece kadar tahtında oturmayı sür-

dürmüştür. Ancak insanı yücelterek onu tanrılaştıran bilim, postmodernizmle birlikte onu tahtından indirecektir” (Koçakoğlu, 2010: 90). Bunun sonucunda bireyselliğin artık yok edildiği metinler görülür ve “insanın sorunsalları, tek bir roman kişinin yaşadıkları olarak değil, tümüyle soyut bir düzlemde, biçim/kurgu/yapı özellikleri aracılığıyla, (...) ‘gerçeğin buharı’nda ve onun *okur düzleminde* yeniden üretilmesi sırasında ortaya çıkar” (Ecevit, 2021:81).

Postmodern bir roman olan *Puslu Kıtalar Atlası*’nın yazarı İhsan Oktay Anar’ın, roman kişilerini kahramanlıktan çıkararak “kimliksiz, iradesiz, anlatıcının isteklerine boyun eğmiş birer figür” hâline dönüştürdüğü söylenmiştir (Gündüz, 2012: 214). Bir babanın oğlu için düşlediği macerayı içeren *Puslu Kıtalar Atlası*’nda, babasının düşlediği macerayı yaşayan Bünyamin de bu nitelikte gibidir. Fakat meseleye mitolojik açıdan bakıldığında Bünyamin’in başına gelenler, Campbell’ın kahramanın yolculuk aşamalarıyla paraleldir ve Bünyamin metinde bir kahramanlık sorunsalı içerisinde karşımıza çıkmaktadır.

Kahramana çizilen bu yolculuğun hatları; hangi zamanda hangi coğrafyada hangi insan elinden çıkacak olursa olsun, herhangi bir kahramana çizilmiş ya da çizilecek olan tüm yolculukların ana hatlarıyla paralel olacaktır. Campbell’ın belirttiği bu yolculuk arketipi, Jung’un “kolektif/ırksal” diyerek nitelediği bilinçaltı ile ilgilidir. Jung, düşler üzerinden konuyu şöyle anlatır:

“Öznemizin mitleri, canavarları ya da ejderhaları hiç mi hiç düşünmemiş olması, bunlarla ilgili sahneler görmesini engellemez. Bunlar, insan ırkının tümüne aittir. Varlıkları ne bir kabileye ne bir halka ne de bir ırka özgüdür. Burada, yüzyıllar boyunca mitlerde somutlaşmış birbirine benzer görüntülerden oluşan psişik bir katmanla karşılaşırız. Bu bütün insanlarda ortak bir katmandır. Bu nedenle adına *ırksal bilinçaltı* dedim. Irksal bilinçaltı, kişisel deneyimlerin ürünü değildir. Bizde doğuştan bulunur. Beden yapımız gibi ruhsal yapımız da milyonlarca yıllık soygelişimsel izler taşır. Zamanı bilinemeyecek kadar eski bir tür yapıda doğar gibiyiz. Bu yapının temelinde binlerce yıllık oluşumlar yer alır. (...) Kuramsal olarak, ruhumuzun yapısından hareketle tüm insanlık tarihini baştan sona yeniden kurabiliriz; çünkü bir kez var olan her şey, içimizde hâlâ varlığını sürdürüyordur” (Jung, 2018: 245-246).

Dolayısıyla yolculuk arketipi, insan var oldukça, hikâyesi anlatılan her kahramanda belirecektir.

Puslu Kıtalar Atlası’nda, olayların dönüp dolaşıp kendisine bağlandığı

Bünyamin üzerinden yolculuk temasının varlığı görülmektedir. Babası ve kendi kimliği üzerine sorgulamalarıyla macerasının fitili ateşlenecek olan Bünyamin, merakının peşinden gidip babasının şerbetini içerek derin bir uykuya dalar ve Bünyamin'in yolculuğu başlar. Bu yolculuk; canlı gömüldüğü mezardan sağ çıkabilmek, bu "başarı"sının ardından Vardapet adlı bir lağımca tarafından görev teklifi almak, bu görevi tamamlamak, babasını aramak, Ebrehe adlı hırslı ve şeytani karakter ile sınanmak, sorularına cevaplar bulmak, bu süreçte babasının öğüdünden çıkmayıp onun verdiği kitabın rehberliğinde cesaretle ilerlemek şeklinde devam eder ve Bünyamin'in "her şeyi anlaması" sonucu tamamlanır.

Metinde sık sık kahraman olmadığı söylenen Bünyamin, başına gelenlerle, mitolojik açıdan bir kahramanın yolculuğunu sergilemiştir. Bünyamin'in yaşadıkları, kendi seçimlerinden ziyade babasının onun için çizdiği yol ya da düşlediği düş de olsa, babasının -ve tabii yazarın- ona böyle bir yol çizmesinde, Campbell'ın iddiasının haklılığı görülmektedir.

Varlığının kaynağı olan babasını sorgulayan Bünyamin, metin boyunca bu konuda bir arayış içerisinde. Bu arayış Campbell'ın ifadesiyle "baba arayışı"dır. "Baba arayışı, gençler için başlı başına bir kahramanlık macerasıdır. Kariyerinizin ne olduğunu, doğanızın ne olduğunu, kaynağınızın ne olduğunu bulma macerasıdır" (Campbell, Moyers, 2020: 170). Babanın bulunmasının, kahramanın kendi karakterini ve kaderini bulmasıyla ilgisi olduğunu; kahramanın, babasını bulduğu zaman kendini bulduğunu; çünkü babadan geldiğine inanılan ve esrarlı olan şeyin karakter olduğunu belirten Campbell, karakterin kader olması sebebiyle de babayı arayış ile sembolize edilen şeyin "kaderin keşfi" olduğunu açıklar (Campbell & Moyers, 2020: 216). Bünyamin de babasını ararken, kaynağını ve kendini bulur; kaderini keşfeder.

"Herkes 'Ben kimim?', 'Nasıl yaşamalıyım?', 'Kim olmak istiyorum?' sorularına kendi adına cevap vermek ve nihayetinde verdiği cevabın sorumluluğunu kabul etmek zorundadır. Bu bağlamda modern birey için özgürlük, şayet bir fantezi dünyası içine ya da akıl hastalıkları yoluyla inzivaya çekilmiyorsa, kaçamayacağı yazgıdır" (Bauman, 2020: 86). Dolayısıyla özgürlük, bireyin kimlik edinmesi ile ilişkili olmuştur. Bu da konfor alanından çıkmayı ve yolculuğa başlama cesareti göstermeyi gerektirecektir. *Puslu Kıtalar Atlası*'nda da Bünyamin'in yolculuğunda, "cesaret etme" ve "karar alma" önemlidir. Romanda geçen "Zagon

Üzerine Öttürme” adlı kitapla, Descartes’in *Metot Üzerine Konuşma* adlı eserine işaret edilmesi bu noktayla ilgilidir. Keza Descartes de eserinde, “dünya kitabı”nı incelemeye ve bazı tecrübeler edinmeye çalışmaya birkaç sene harcadıktan sonra, günün birinde kendini de inceleme ve bütün zekâ gücünü izlemesi gereken yolu seçmek için kullanma kararı aldığını; bunun da onu, ülkesine ve kitaplarına yapışıp kalmaktan çok daha başarılı kıldığını düşündüğünü söyler (Descartes, 2020: 22-23). Burada dahi, -bu kez yaşanmış bir yolculuk anlatılıyor olsa da- Descartes’in okumayı bir kenara bıraktıktan sonra yolculuğu seçmesinde ve bunu okurlara nasihat olarak yazmasında, Campbell’in kahramanlıkla ilgili bahsettiği yolculuk arketipinin izlerini görebiliriz.

1. Yola Çıkış

1.1. Maceraya Çağrı

Campbell’in “maceraya çağrı” olarak belirlediği bu aşama, mitolojik yolculuğun ilk aşamasıdır ve bir krizdir. Ortaya çıkan bu kriz, benliğin uyanmasına işaret ederken, “kahramanı çağıran ve onun ruhsal ağırlık merkezini toplumunun sınırlarından bilinmeyen bir bölgeye çekmiş olan kader”i belirtir (Campbell, 2013: 72).

Kahramanın “başarmak için iradesinin ötesine geçme”, “birtakım iyi ya da kötü yürekli araçlar yüzünden uzaklara taşınma ya da gönderilme” gibi durumlar yaşayabileceği macera, yalnızca bir kaza olarak da başlayabilir (Campbell, 2013: 72). “Bir hata -görünüşte yalnızca şans- beklenmedik bir dünyayı ortaya çıkarır ve birey, pek iyi anlaşılamayan güçlerle bir ilişkiye sürüklenir”; fakat kazalar yalnızca şans değildir, “bastırılmış arzuların ve çatışkılarının sonucu”durlar ve bunlar oldukça derin olabilir, “bir kaderin boy vermesi”ni sağlayabilirler (Campbell, 2013: 65).

Freud’un “bütün kaygı anlarının, anneden ilk ayrılış anına ait acı dolu hisleri yeniden ürettiği” düşüncesini ileten Campbell; bütün ayrılık ve yeni doğum anlarının da kaygı ürettiğini söyler. Bu ölüm ya da doğuma geçiş anıyla paralel olan kriz, gelmekte olan şeyin ilk işaretini vermiş olur. Çağrıda, her zaman bir dönüşümün gizemi vardır. Bu gizemle birlikte perdeyi kaldıran kahramanın “alışılmış yaşam ufku” artık genişlemiştir. Ona “eski kavramlar, idealler ve duygusal kalıplar” artık yetmez ve onun için artık “bir eşiği aşma zamanı” gelmiştir (Campbell, 2013: 65-66).

Bünyamin'in cesaret edip babasına bir türlü sormadığı sorular vardır: "Sen gerçekten benim babam mısın? Peki annem kim? Sen kimsin? Ben kimim? Bu evin geçimi nasıl sağlanıyor? Pazara giderken bana verdiğin akçeleri nereden buluyorsun? Günlerce yemeden içmeden nasıl yaşıyorsun? Kimsin sen?" Bu soruların cevaplarını bulamadığı sürece Bünyamin için "yaşadığı bu tuhaf dünya"nın, "alaca renklerle dolu devasa bir boşluk"tan pek farkı olmayacaktır. Bir akşam bu belirsizlikler Bünyamin'nin yüreğini o kadar daraltır ki, Bünyamin, "düşüncelerinden kurtulup rahatça uyuyabilmek için babasının uyku şerbetinden içmeye" karar verir (Anar, 2010: 47).

"Dönüşüm için hazır olan ruh"ta kendiliğinden beliren bir "haberci figürü" söz konusudur. (Campbell, 2013: 69). "İster düş ister mit olsun, bu maceralarda, yaşamda yeni bir dönemi, aşamayı belirterek birdenbire rehber olmak üzere ortaya çıkan figürün karşı koyulmaz ölçüde büyüleyici bir havası olduğu görülür" (Anar, 2010: 70). Bünyamin'in içmeye cesaret ettiği yeşil şerbet, haberci figürüdür. Uzun İhsan Efendi'nin şerbetine karşı merakını yenemeyen Bünyamin, bir bardağı bu yeşil şerbetle ağzına kadar doldurur ve içer. Fakat bilmiyordur ki bu sıvının yirmi damlası bir öküzü üç gün uyutmaya yetecek kadar güçlüdür (Anar, 2010: 47). Derin bir uykuya dalan Bünyamin, öldü sanılacak ve gömülecektir.

1.2. Çağrının Reddedilişi

Gerçek yaşamda sık sık karşılaştığımız "yanıt verilmeyen çağrı" ile, mitlerde ve halk masallarında da bol bol karşılaşırız; fakat bu çağrıların kahraman tarafından reddi, macerayı olumsuzla çevirir. Çünkü "sıkıntıyla, ağır çalışmayla ya da 'kültür' ile kaplanan özne, belirgin olumlu eylem gücünü kaybeder ve kurtarılabilecek bir kurban olur" (Campbell, 2013: 73). Bu durumu çocukluk dönemi ile ilişkilendiren Campbell; çağrıya yanıt vermeyen kahramanın, çocukluğun duvarları içinde hapis kalan kişiyi temsil ettiğini söyler. Burada baba ve anne, eşik muhafızlarıdır ve birtakım cezalardan korkan bu "çekingen ruh", kapıdan geçmeyi başaramaz (Campbell, 2013: 77). Çağrının reddedildiği böyle durumlarda, maceranın başlaması için yola çıkması gereken kahramana başka çağrılar gelir.

Bünyamin çağrısı reddetmez. Şüphelerini canlı tutar, merakının peşinden gider ve maceraya atılma konusunda isteklidir. Olaylar da buna paralel olarak onu yolculuğuna çıkaracak şekilde gelişecektir.

1.3. Doğaüstü Yardım

Çağrı, gerçekte “erginleyen rahibin yaklaştığının ilk belirtisi”dir ve çağrıyı reddetmemiş olan kahraman, yolculuğunda ona aşacağı zorluklara karşı tılsımlar sağlayan, “genellikle ufak tefek yaşlı bir kadın ya da erkek olan koruyucu bir figür”le karşılaşır. Bu figür, “kaderin iyi kalpli ve koruyucu gücü”nü temsil eder. Bazen ormandaki küçük bir adam, bazen “kahramanın ihtiyaç duyacağı tılsımları ve öğütleri sağlayacak bir büyücü, keşiş, çoban ya da demirci” olabilir; rehber, öğretmen figüründe gelişmiş şekilde de bazı mitolojilerde karşımıza çıkabilir (Campbell, 2013: 83-90). Kahramanın yolculuğunda, birden fazla akıl hocası görülebilir (Tecimer, 2006: 150).

Doğaüstü yardımcı, “ilk kez anne karnında tanınan Cennet'in huzuru”nun kaybolmayacağına, “şimdiye desteklediği”ne ve “geçmişte olduğu gibi gelecekte de durduğu”na; “eşik geçişleri ve yaşam uyanışlarıyla tehlikeye düşer gibi olsa bile, koruyucu gücün, kalbin tapınağında ve dünyanın tuhaf özelliklerinin içinde ya da hemen ardında daima hazır olduğu”na dair bir güvencedir. Çağrıya yanıt verip yolculuğunda cesaretle ilerleyen kahraman, bilinçdışının bütün güçlerini yanında bulur ve Doğa Ana bu zor görevi destekler. Ayrıca hem koruyucu hem tehlikeli olabilmesi, aynı anda hem anne hem baba yerinde olmasından kaynaklanan doğaüstü yardımcı figürü, bir yandan “bilinçli kişiliğimizin bu diğer daha geniş sistemden aldığı desteği” bir yandan da “bütün akılcı amaçlarımızın tehlikesine doğru izlediğimiz rehberin sırlarla dolu oluşunu” belirterek, bilinçdışının bütün belirsizliklerini kendinde birleştirir. Fakat “kahramanın eylemi, toplumun hazır olduğu şeyle uyum gösterdiği sürece, tarihsel sürecin büyük ritmi üzerinde ilerliyor gibidir” (Campbell, 2013: 86-90).

Babasının şerbetinden içtikten sonra öldü sanılıp gömülen Bünyamin, mezarda uyandığını görür. Yüzüne bir yerden su damlıyordur ve karanlıktadır. İçinden, güven dolu bir ses ona, “Sakın korkma ve benim dediklerimi yap” der. Tanıdık gelen bu yumuşak sesi işitince Bünyamin rahatlar. Ses ona, “Önce ellerini kurtar, ama sakın acele etme” der; Bünyamin kollarını kefen bezinin içinden çıkarır. Ardından ses ona “Belinin üstündeki tahtaları yerinden oynat” der ve Bünyamin bunu da yaptığında üzerine topraklar dökülmeye başlar. O güven dolu ses, “Diğer tahtaları kımıldatma ve dökülen toprağı ayakucuna it” diye devam eder. Tüm denilenleri yapan Bünyamin kafasında duyduğu bu esrarengiz ses sayesinde

de mezardan çıkmayı başarır. Bu ses Bünyamin'in babasının sesidir ve doğaüstü yardımcı işlevinde olan baba, yolculuğu boyunca Bünyamin'e yazdığı atlas aracılığıyla yardım edecektir (Anar, 2010: 47-50).

1. 4. İlk Eşiğin Aşılması

Yolculuğa çıkma cesareti göstermiş olan kahraman, ona “rehber ve yardımcı olan kişileştirmeleriyle birlikte” macerasında ilerlerken, aşması gereken ilk eşiğe ulaşır. Burada “eşik muhafızı” engeli vardır. Bu tür muhafızlar, kahramanın yola çıktığı sıradan dünya ile macerası için gittiği özel dünya arasındaki sınırı işaret eder. Eşik muhafızlarının ardında, “tıpkı aile gözetiminin dışında kalan çocuğu tehlikelerin beklemesi ve toplumunun koruması olmadan kabile üyesinin tehlikeye düşmesi gibi” karanlık, bilinmeyen tehlike vardır (Campbell, 2013: 94). Kahraman, ancak bu eşikten geçebilirse macerasını deneyimleyeceği özel dünyaya adım atmayı hak edecektir.

Mezara diri diri gömüldüğü hâlde oradan sağ salim çıkmayı başarabilen Bünyamin'in namını duyan Vardapet adlı biri, birkaç gün sonra Bünyamin'i ziyaret eder ve ona lağımcılık görevi teklif eder. Burada ilk eşiği aşan kahramanın bu başarısının, onu yolculuğa çıkacağı özel dünyanın asıl eşiğine götüreceğini görürüz. Lağımcılık görevi için adam bulmakta zorlanan Vardapet, bu görevi Bünyamin'e anlatırken, onun maceracı ruhunu tutuşturur gibi olur. Böylece Uzun İhsan Efendi, kendisine olan saygısından dolayı fikrini söylemeye çekindiğini fark ettiği oğluna; bilme ve şahit olmanın en büyük mutluluk olduğunu, macerasına büyük bir ibadet olduğunu, kendisi yeterince cesur olmadığı için dünyayı rüyalarıyla keşfetmeye çalıştığını, bu hatayı oğlunun da yapmasına yol açmak istemediğini, kendi görmediklerini görmesini, dokunamadıklarına dokunmasını, sevediklerini sevmesini, çekmeye cesaret edemediği acıları dahi deneyimlemesini söyler ve onu dünyadan korkmama konusunda yüreklendirir (Anar, 2010: 54-55).

Bu sözleri söyledikten sonra Uzun İhsan Efendi, gömleğinin içinden meşin ciltli bir kitap çıkarıp, bir gece önce tamamladığı bu Dünya Atlası'nı oğluna emanet ederek kitabı daima yanında taşımasını, atıldığı macerada yolunu kaybedecek olursa bu düş atlasının sayfalarını karıştırabileceğini; fakat kendini kaptırmayıp “adına Dünya dediğimiz kitap”ı okumasını öğütler. Bünyamin kitabı alıp

koynuna sokar, babasının elini öper. Bünyamin'i bu tehlikeli işe razı etmek için diller döken Vardapet ise baba ile oğlun birbirine sarılıp gözyaşı döktüklerini görünce duyulanarak Bünyamin'e "Baban doğru söylüyor oğul, sağ salim geri döndüğümüz zaman macerayı arkadaşlarına anlattığında hepsi sana gıpta edecek" der (Anar, 2010: 55). Vardapet de Bünyamin'in macerasında -Uzun İhsan gibi- rehber işlevi görecek; ancak onun görevi kısa sürecektir.

1.5. Balinanın Karnı

Eşikten geçen kahraman, bir "yeniden doğum alanı"na geçecektir. Bu düşünce, dünyanın her yerinde rahim imgesi olan "balina karnı"yla simgelenmiştir. Kahraman burada bilinmeyenin içinde kaybolur ve ölmüş gibi görünür. Çünkü var olmayı bırakmadan daha yüksek bir doğa elde edilemez. Bu aşamada kahramanın vücudu yaralanmış, parçalanmış, denize ya da toprağa saçılmış olabilir (Campbell, 2013: 107-109).

Bünyamin, babasının elini öpüp evden ayrıldıktan sonra Vardapet ile birlikte görevine başlar. Görev, bir kalede bulunan Zülfiyar adındaki casusun kurtarılması için bir lağım kazılmasıdır. Binbir zahmetle ve sayısız tehlike atlatarak yeraltında ilerlerler. Artık yukarı doğru kazıp kaledeki casusu kurtaracakları an gelir. Bünyamin, içinde bulunduğu belirsizliği gidermek için, haftalar önce babasının kendisine verdiği kitabı koynundan çıkarır. Rastgele açtığı bir sayfada gözüne ilk çarpan cümleyi mum ışığı altında okur: "Yeraltı hazinelerinin arasına karıştı" (Anar, 2010: 69-78). Burada kahraman, rahim imgesi olan balinanın karnına girmiş ve zorlu görevinde, bilinmeyenin içinde kaybolmuştur. "Doğüstü yardımcı"sı olan babasının verdiği kitap da, ona rehberlik ederek, bulunduğu durumun mahiyetini ve değerini özetler gibidir.

Casusa ulaşır "kâfirlerle" boğuşuktan sonra Bünyamin delikten çıkar, ardından büyük bir patlama olur. Yeraltında açılan bütün dehlizler çöker. Tehlike henüz geçmemiştir. Yukarıda çarpışma vardır ve kan gövdeyi götürüyordur. Bacağından vurulan Zülfiyar adlı casus, Bünyamin'e, Paşa'ya vermesini söyleyerek kapkara bir mıknaatıslı para verir. Bünyamin bu garip parayı koynundaki kitabın arasına yerleştirmeye çalışır. Bu parayı arayan bir adam Bünyamin'e saldırarak zırhını onun yüzüne doğru fırlatır ve zırh soğuktan dolayı Bünyamin'in yüzüne yapışır. Adam zırhı çekince Bünyamin'in yüzünden et parçaları ayrılır ve yüzü

kanlar içinde olan Bünyamin yere yığılır. Bir patlama daha olur ve Bünyamin yerde olduğu için kurtulur. Fakat o kadar bitkindir ki metrislerden gelen yeniçeriler bir an onu ölü zannederler ve ağzına ayna tutup yaşadığını fark ederler. Karargâhtakilerin hiçbiri yüzü paramparça olmuş bu delikanlının kimliğini tespit edemez (Anar, 2010: 80-83). Burada Bünyamin bilinmeyenine içine girdiği lağım macerası sonucu “ölmüş gibi” görünmüş ve yüzünün parçalanması sonucu kimliğini/var olmayı bırakıp daha yüksek bir doğa elde etmek üzere “yeniden doğum alanı”na geçmiştir.

2 Erginlenme

2.1. Sınavlar Yolu

Eşiği aşan kahraman, sınavlardan geçmek üzere “belirsiz biçimlerin rüya dünyasında” ilerler (Campbell, 2013: 113). Kahraman bu aşamada, özel dünyanın kurallarını öğrenir, “gizemli, heyecan verici, belki de ürkütücü özel dünyaya tam olarak dâhil olmuştur” ve kahramanın yolculuk yaptığı dünya fiziksel anlamda aynı dünya olup yolculuğu sadece psikolojik olsa dahi eşiği aşmasından sonra değişimleri fark edecek; özel dünyanın sıradan dünyadan çok farklı olduğunu, her şeyin “daha soğuk, daha düşmanca, daha tekinsiz” olduğunu görecektir (Tecimer, 2006: 159-160). Yolun güçlüğü idrak edilecektir ve “bir sürü hazırlık zaferleri, karşı koyulmaz heyecanlar ve olağanüstü beldeye anlık bakışlar olacaktır” (Campbell, 2013: 125). Kahraman daha önce karşılaştığı “doğaüstü yardımcının önerileri, tılsımları ve gizli araçları”ndan yardım almakta olacak veya “insanüstü yolculuğu sırasında kendisini her yerde destekleyen iyi kalpli bir güç olduğunu” fark edecektir (Campbell, 2013: 113). Bu aşamanın en önemli işlevi kahramanın değişim-dönüşüm sürecinin hızlanmasıdır ve kahraman yeni bilgiler edinir, dostlarının ve düşmanlarının kimler olduğu yavaş yavaş belirginleşir; olgunlaşarak ustalaşma yolunda ilerler (Tecimer, 2006: 162).

Yaralanıp bitkin düşüp götürüldükten sonra Bünyamin, uyandığında yüzünde bir sargı bezi sarıdır. Yüzü parçalandığından onu tanıyan olmaz ve kendisini arayanlardan bu sayede gizlenir. Ayrıca Vardapet’in ona zırhlı olduğu için verdiği yeniçeri gömleği sayesinde, onu bulanlar ondan şüphe etmezler. Buradaki gömlek, -tıpkı yolculuğu için babasının ona verdiği kitap gibi- “kahramanın doğaüstü yardımcısının tılsımı” işlevini görür.

Bünyamin Kostantiniye'ye vardığında, hep babasını düşünerek gücünün yettiği hızla evine varmaya çalışır. Evinin yerinde yeller esiyordur. Komşuların hiçbiri onu tanımaz. Delikanlı eski mahallelerinde amaçsızca uzun süre dolaştıktan sonra bir kıraathaneye girip, babasının başına gelenleri öğrenir. Evi yerle bir edildikten sonra babası yeniçeri odalarına götürülmüş, sakladığı sırrı vermeyince gözleri oyulup, kulakları, burnu kesilmiş ve Kostantiniye dilencilerinin kethüdası Hınzıryedi'ye satılmıştır. Bünyamin duyduklarına inanamaz ve başlarına bunca belayı açan o uğursuz kara paraya lanet eder. Ne yapacağını bilemeyen Bünyamin, yine kitaptan rastgele bir sayfa açıp fal bakar. Açtığı sayfada gözüne ilk çarpan cümle şudur: “Dilencilerin arasına girip kaderini beklemeye başladı” (Anar, 2010: 86-90).

Bünyamin bu karmakarışık durumdan nasıl kurtulması gerektiğini kestiremez. İlk olarak babasını kurtarması gerekiyordu; fakat şüphe çekmeden onu bulması zordur. Bu zorluğu gidermenin yollarını uzun uzun düşünür ve aklına kendisini yolcu eden babasının sözleri gelir. Uzun İhsan Efendi ona, maceranın bir ibadet olduğunu söylemiştir. Oysa kendisini içinde buluverdiği bu macera kötülükler ve belirsizliklerle doludur. Kışın ortasında sefer mevsimi değilken niçin kuşatma yapmış olduklarını, bu işi Zülfiyar'ı kurtarmak için yaptılarsa, bu adamın kaleden neden çok değerli bir belge değil de o uğursuz parayı getirmiş olduğunu, bu paranın neden bu kadar değerli olduğunu düşünür. Fakat bu sorular onun hiç mi hiç merakını uyandırmıyor, cevapları da onu zerre kadar ilgilendirmiyordur. İstedığı şey eski güzel, rahat, endişesiz ve tekdüze günlere dönmektir. İnsanların dünya karşısındaki kayıtsızlığını tam bu anda kendi zihninde yakaladığında babasının sözlerine bir anlam vermeyi başarır: “Bu dünyada insanların korktuğu tek şey öğrenmektir. Acıyı, susuzluğu, açlığı ve üzüntüyü öğrenmek onların uykularını kaçırıyor, bu yüzden daha rahat döşeklere, daha leziz yemeklere ve daha neşeli dostlara sığınıyorlardı. Dünyaya olan kayıtsızlıkları bazen o kerteğe varıyordu ki kendilerine altın ve gümüşten, zevk ve safadan, lezzet ve şehvetten bir âlem kurup, keder ve ıstırap fikirlerinin kafalarına girmesine izin vermiyorlardı. Oysa Uzun İhsan Efendi, dünyanın şahidi olmanın gerçek bir ibadet olduğunu sık sık söylerdi. (...) Dünyaya şahit olmanın yolu ise maceranın kendisinden başka bir şey değildi. Yaşanılanlar, görülenler ve öğrenilenler ne kadar acı olursa olsun, macera insanoğlu için büyük bir nimetti” (Anar, 2010: 90-91). Artık her şeyin “daha

soğuk, daha tekinsiz” olduğunu fark ettiği özel dünyaya tam olarak dahil olmuş olan Bünyamin, bu dünyanın kurallarını öğrenmeye ve dostunu düşmanını tanıyarak yolculuğunda ustalaşmaya başlamıştır. İçinden geçen konfor alanına/sıradan dünyaya dönme isteğini, babasının öğütlerini hatırlayarak, kendi susturmuştur.

2.2. Tanrıçayla Karşılaşma

Yolculuğunun önceki aşamasında engelleri ve devleri aşabilmiş olan “başarılı kahraman ruh”un, bu aşamada tanrıçayla “mistik evliliği” görülür. “Bu en alt noktadaki, zirvedeki ya da dünyanın en ucundaki, kozmosun orta noktasındaki, tapınağın sunak yerindeki ya da kalbin en derin noktasının karanlığındaki krizdir” (Campbell, 2013: 125).

Küçük bir çocuğun annesine yaklaşımla, yetişkinin çevresindeki nesnel dünyaya yaklaşımı arasında “yakın ve açık bir karşılıklık” olduğunu ifade eden Campbell, birçok dinsel gelenekte de bu arketipsel imgenin, zihnin arınması, denetlenmesi ve görünür dünyanın doğasına katılımı için “bilinçli biçimde denetlenen eğitsel bir kullanımı”nın olduğunu anlatır (Campbell, 2013: 130-131). Bu imge yalnızca iyi kalpli değildir. Kötü anne de “saldırgan fantezilerin yöneltildiği ve karşı saldırısından ürken, burada olmayan, ulaşılamaz anne; engelleyici, yasaklayıcı, cezalandıran anne; uzaklaşmaya çalışan büyüyen çocuğu kendinde tutan anne; varlığı tehlikeli arzu için bir tuzak olan (kastasyon kompleksi), arzulan fakat yasak olan anne (Oidipus kompleksi)”, yetişkinin “çocukluk anılarının gizli toprağında” varlığını sürdürür (Campbell, 2013: 126-127).

Erginlenme yolunda ilerledikçe, tanrıçanın biçimi kahraman için değişimlerden geçer. Kadın, bilinebilenin bütünü temsil ederken; kahraman bilmeye gelen kişidir. Kahramanı cezbeden kadın; ona rehberlik eder, onun zincirlerini kırmasını sağlar (Campbell, 2013: 130-134).

Tanrıça, “rahim ve mezardır: Doğurduğu yavrularını yiyen dişi domuzdur. Bu yüzden, hatırlanan annenin yalnız kişisel değil, evrensel iki hâlini sergileyerek ‘iyi’yi ve ‘kötü’yü birleştirir” (Campbell, 2013: 132). Dolayısıyla, “Tanrıçayla Karşılaşma” aşamasında kahraman, yüce bir simgeyle buluşur ve bu karşılaşma basit bir cinsel rastlaşmadan çok, ideal bir birleşmedir; burada kahraman “karşıtların birliği”nin gerçekleşmesiyle bütünlenir (Tecimer, 2006: 171).

Teni bir kadınınkini andıran, çatlak sesli, ihtiraslı ve hükmedici Ebrehe, ro-

manda; dilediğini öldürüp dilediğini yaşatması, insanları satranç taşı gibi görmesi, bilme hırsıyla kurduğu düzen içinde istediği her bilgiye ulaşabilmesi ile bilginin sahibi konumundadır. Bünyamin'in yolculuğunda, erginleme konusunda önemli bir yere sahip olan Ebrehe'nin kudreti, romanda pek çok ayrıntıda vurgulanmış, kendisi de Bünyamin'e bunu sık sık belirtme ihtiyacı duymuştur: “Dünya benim bir uzantım. Sen sadece kendi bedenini denetleyebilirsin. Oysa ben, uzaklardaki bir insanı, hatta bir kralı bile kendi elimi kullandığım kadar kolay kullanabilirim. İstersem seni kandırabilirim, seninle oynayabilirim. Ama özgür olduğunu görmek hoşuma gidiyor. Zülfıyar gibi her dediğime inansaydın bu kadar zevk duymazdım. Haklısın. Tabiatın bütün güçlerinin sahibi olmayı istiyorum. Bunu bir ölçüde başardım da.”

Her ne kadar Ebrehe “yaşamı boyunca kara paranın, sonsuz gücün peşinde koşmuş, bilgiyi ve bilimi bu yolda kullanarak doğayı, yaşamın akışını ve kuralları değiştirmek istemiş” (Karaca, 2005; 106) bir karakter olsa da onun romanda mitolojik açıdan aldığı yer, “iyi ve kötünün bir arada olduğu evren”in tam ortasıdır. Evinde bir cesedi kesip biçerken yakalanıp infaz edilen Kubelik için Ebrehe şunları söylemiştir: “Görmek, duymak, bilmek ve öğrenmek isteyen şu zavallı cerraha gösterilmeyen saygı, sadece karanlığı, soğuğu ve sessizliği algılayan ve hiçliği bilen bir cesede gösteriliyor. Onu katleden bu insanlar evlerine döndüklerinde belki de çocuklarına Kubelik'in acı sonunu ibretle anlatacaklar ve bilginin tehlikelerini birer birer sayacaklar” (Anar, 2010: 163). Bunları söyledikten sonra Kubelik'in yazdığı anatomi atlasını satın alan Ebrehe, maktulün gömülmesi için gerekenin yapılmasını isteyip “infazı seyretmiş olan bir kâfire” iki altın verir (Anar, 2010: 163). Ayrıca romanda yine bazı yerlerde adilliğine işaret edilen Ebrehe, Gazanfer'in batakhanesinde sürekli hile yapılan bir oyunda zarlardaki hileyi insanlara açıklamıştır (Anar, 2010: 166-168).

İhtirassız ve masum olarak “bilmeye gelen” Bünyamin'in merakı, onu ihtirassız ve kirli Ebrehe'ye doğru çekmiştir. Ebrehe bilinecek olandır. Böylece karşıtlıklar bir araya gelecek ve kahraman eksik yanını bu deneyimle tamamlayacaktır. Bu tamamlanma, Ebrehe için de geçerli olacaktır; o bir tanrıça gibi kahramanı erginlerken aynı zamanda ona ilgi duymakta ve onu sınavdan geçirme isteğinin ardında bütünleşme arzusunu barındırmaktadır. Bünyamin'i etkilme çabasında olan Ebrehe, bilmeye geldiğini bildiği Bünyamin'e şunları söyler:

“Bütün bunları öğrendikten sonra artık kolayca dışarı çıkabileceğini de sanma. Seni buradan hemen bırakmayacağımı biliyorsun. Ne var ki teşkilatta canının sıkılmayacağını eminim. Çünkü burada dışarıdakinden çok daha büyük bir dünya var. İstedğin yere girip çıkabilirsin. Bununla birlikte dokunmaman gereken şeyi belki de biliyorsun. Şunu unutma. Burada olan her şeyi bilirim” (Anar, 2010: 153). Bünyamin, Ebrehe karşısında sık sık babasını hatırlar ve içinde bulunduğu durumları tartarak macerasını sorgular: “Kendisini bir kahraman gibi hissediyordu ama, Ebrehe’nin dediği gibi fazlasıyla silikti ve küstahça verdiği cevapları sanki birisi kulağına fısıldamıştı. Kendisine yol gösteren bu fısıltıyı tanır gibiydi. Babasının sesine benziyordu ve sanki her yere nüfuz etmişti. (...) Hıçkırığa hıçkırığa ağlayarak, ‘Beni buradan kurtar baba!’ dedi, ‘Ben kahraman değilim, olamam da!’” (Anar, 2010: 154-155).

2.3. Baştan Çıkarıcı Olarak Kadın

Campbell, “Tanrıçayla Karşılaşma” konusundan bahsederken şöyle bir açıklama yapar: “Beceriksiz gözler tarafından aşağı konumlara düşürülen kadın, sıradanlık ve çirkinliğe gömülür; fakat anlayışın gözleriyle kurtarılır. Onu olduğu gibi, gereksiz velveleye değil de gereksindiği kibarlık ve kendine güvenle görebilen kahraman, gizil olarak kral, onun yarattığı dünyanın ölümsüz tanrısıdır” (Campbell, 2013: 130-134).

Tanrıça, her kadında yeniden bedenlenir ve onunla karşılaşmak; kahramanın, “sonsuzluğun örtüsü olarak kutlanan yaşamın kendisi olan aşk ödülünü” kazanmak için vereceği son sınavdır. “Yaşamın ötesindeki yaşamı arayan” kahraman kadının ötesine geçebilmelidir (Campbell, 2013: 136-140) ve ideale kavuşmadan önce, ayartmalara karşı koymalıdır (Tecimer, 2006: 173).

Romanda tanrıça işlevini Ebrehe görürken, “baştan çıkarıcı olarak kadın” figürü de ona bağlı şekilde, onun isteği ve aracılığı ile karşımıza çıkmaktadır. Ebrehe Bünyamin’i kendi eğlence anlayışı üzere vakit geçirmesi için hazırlattığı odaya buyur eder ve Bünyamin odaya girince kapıyı ardından kilitler. Loş odayı sadece bir mum aydınlatıyordu ve “en karanlık gecede zavallı bir kız”, için için ağlıyordu. Bünyamin mumu söndürüp kızın yanına gider ve ona bir kötülük yapmayacağını söyler. Mumu da çirkin yüzünü görüp dayanamaz diye söndürdüğünü söyler. Kız, ağlamasını keser. Bünyamin ona dokunmak ister ama hemen vazge-

çer. Burada Bünyamin, macerasını tekrar sorgulayacak ve uzun uzun ağlayacaktır (Anar, 2010: 171). Bünyamin burada Ebrehe tarafından hazırlanan “ayartma”ya karşı koymuştur ve üstelik kadına “anlayışın gözleriyle” bakabildiği bu sahnenin ardından, “tanrılaştırılacağı” bir sahneye geçecektir.

2.4. Babanın Gönülünü Alma

En büyük korkulardan birinin ailenin otoritesine karşı çıkmaktan kaynaklanmasına paralel olarak, bu aşamada kahramanın “ataerkil yetkiyi temsil eden baba benzeri bir karakter”le karşılaşması ile doğrudan babası ya da baba imgesiyle bütünleşmesi işlenir (Tecimer, 2006: 174). Baba ve kefaret kavramı burada birlikte ele alınır. Kefaret, kendini yaratan “ikili canavar” olan “tanrı sanılan ejder (süperego)” ve “günah sanılan ejder (bastırılmış id)”in terk edilmesidir. Bu da “egonun kendisine olan bağlılığı”nın terk edilmesini gerektirir ve asıl zor olan bunu yapabilmektir. Kahraman, babanın merhametli olduğuna inanç duymayı ve onun merhametine güvenmeyi başarabilirse “inancın merkezi, Tanrı’nın sorun çıkarmaya başlayan ve kabuk kabuk soyulan sıkı halkasından dışarı aktarılır ve can sıkıcı devler yok olur”; burada “baba, genç varlığın büyük dünyaya geçmesini sağlayan erginleştirici rahiptir” (Campbell, 2013: 146-154).

Babasının verdiği kitap ile macerasına başlayan Bünyamin, her çıkmaza düştüğünde bu kitaptan karşısına çıkan cümlelerin ışığında yolculuğuna devam edebilmiştir; pek çok sorunla yüzleşirken sık sık babasını düşünmüş ve onun bu yolculuğa olan inancına da güvenerek merakının peşinden gitmiştir. Ebrehe’nin düzenlediği bir eğlenceye Aglaya adlı esir kız ile kaldığı odada tekrar sınındığı bir aşama, romanda şöyle anlatılmaktadır: “Bünyamin sedire çöküp elleriyle yüzünü örttü. Çünkü gözleri yaşla doluydu. Babasını kurtarmak isterken işleri berbat etmiş, kendisini arayan adamların tam ortasına düşmüştü. (...) Böyle bir maceranın içinde bulunmasına, Ebrehe’nin hayatını kurtarmasına ve ona küstahça davranıp boyundan büyük cevaplar vermesine rağmen kendini bir kahraman gibi hissetmiyordu. Büyük Efendi’nin dediği gibi, sıradan, silik bir insandı o” (Anar, 2010: 172). Bünyamin burada macerasına ve dolayısıyla da babasının ona olan inancına duyduğu güveni sorguladığı için Aglaya’nın dizinde saatlerce ağlayarak uykuya dalar. Bu gecenin sabahında ise hem bir kahramanlık yapacak (romanda üzerine yıldırım çekmesiyle meşhur olmasından dolayı insanların kendisinden

hoşlanmadığı Dertli'yi kurtaracak) hem de önemli bir karar alıp yoluna devam edecektir (Anar, 2010: 173-174).

2. 5. Tanrılaştırma

Campbell bu başlık altında “İçte Görünen Tanrı” kavramından bahseder: “Biz ve o koruyucu baba biriz. Bu arındırıcı kavrayıştır. Koruyucu baba karşılaştığımız sıradan adamdır. Ve bu yüzden bu aldırışsız, sınırlı, kendini savunan, acı çeken vücut kendini bir başkası -düşman- tarafından tehdit ediliyor gibi hissetse de, o da Tanrı’dır. Dev bizi incitir, fakat kahraman, uygun ‘aday’, erginlenmeye ‘bir erkek gibi’ girer: ve işte, bu babaydı: biz Onun içindeyiz ve O bizim içimizde” (Campbell, 2013: 184-186). Burada kahramanın bulmaya geldiği şeyin, bizzat kendisi olduğu anlaşılır ya da anımsanır (Campbell, 2013: 186). Ölüp yeniden doğan kahraman tanrılaşmış; yolculuğa çıkma sebebinin tümüyle farkına varmış, bilinçlenmiştir (Tecimer, 2006: 176).

Ebrehe’nin yanına bilmeye gelen Bünyamin, sorularına cevap aldıkça daha çok şüphe duyar; Ebrehe’nin cevaplarını sorgular ve “bilgi”ye ulaşmadaki ustalığı ile bilinen bu “Büyük Efendi” bile kendini Bünyamin’in karşısında bazen çaresiz hissetmeye başlayacaktır.

Aglaya’nın yanında ağlayarak uykuya dalmış olan Bünyamin sabah uyanıldığında, Aglaya gitmiştir ve Zülfiyar Bünyamin’i çağırma gelmiştir. Bünyamin, bir gece önce düşürdüğü yerde hâlâ duran uğursuz parayı fark ettirmeden cebine indirir ve içini böylece ferahlatır. Ebrehe’nin anlattıkları zihninden bir türlü çıkmaz. Zülfiyar’ın buraya hangi amaçla geldiğinin bilincine vararak irkilir; çünkü kendisini teşkilata getirmekle görevli bu adam, inanılmaz bir oyunu gerçek diye ona zorla yutturma çabasının bir delilidir. Kendisine yeni bir oyun hazırlandığı ve bunu sahiciymiş gibi gösterecek süslerin ve ayrıntıların da artık tamamlandığı su götürmez bir gerçektir (Anar, 2010: 172-173). Bünyamin burada macerasındaki konumu üzerine bilinçlenir ve artık başına gelenler konusunda hesap kitap yaparak “yol”unda kararlı olmaya başlayacaktır.

Kahvaltıdan sonra atlara bindiklerinde, Dertli adlı bir dilenci yanlarına yaklaşır. Zülfiyar uğursuz olduğuna inanılan Dertli’ye bağırıp kırbacını adamın suratında şaklatır ve onu dövmeye başlar. “Bu insafsızlık karşısında ayrıntı kaba-
baran Bünyamin”, Zülfiyar’a durmasını söyler; fakat acımasız adam ona okkalı

bir küfürle karşılık verince, Bünyamin Zülfiyar'ın kırbacını çekerek onu atından düşürür. Zülfiyar Bünyamin'e saldırdığında yüzüne ve karnına kırbaç yer ve yere yığılıverir. Sahne, tanrılaştırılan Bünyamin'le şu şekilde sonlanır: “Bünyamin kırbacı atıp atının karnını topuklayarak hayvanı dört nala koşturmaya başladı. Dertli ise, kendisini koruyan bu delikanlıyı, taban tepip Valide Camii'ne kadar izledi. Ancak burada soluğu kesilince, meçhul bir yere doğru at koşturan Bünyamin'in arkasından minnetle baka kaldı” (Anar, 2010: 172-174). Bünyamin'in bu sahnede Dertli'den kazandığı hayranlık, macerasının dönüş aşamasında kritik bir anda, kendisine yardım sağlayacaktır.

2.6. Nihai Ödül

“Kişisel sınırları aşmanın acısı, ruhsal büyüme acısıdır. Sanat, edebiyat, mit ve tapım, felsefe ve çileci disiplinlerin hepsi, bireye ufuklarının ötesine, durmaksızın genişleyen gerçekleşme alanına geçmesinde yardımcı olur” (Campbell, 2013: 219). Yüreğindeki krize cesaretle karşı koymuş olan kahraman, şimdi “ardına düştüğü ödülü” alacaktır. Söz konusu ödül büyümlü bir kılıç, define, iksir gibi fiziksel biçimde yahut sezgi, bilgi, aşk, huzur gibi zihinsel-duygusal biçimde görülebilir (Tecimer, 2006: 178).

Bünyamin bu aşamada “ardına düştüğü”ne; ihtiyacı olan kararlı maceracı ruha, “yolda olma ruhuna” ulaşmıştır ve bu ruh onu peşinde olduğu “bilgi”ye götürecektir. Bir kıraathanede atını durduran Bünyamin, oturduğu yerde uzun uzun düşünmesine rağmen karar vermekte zorlanır. Çünkü o an, eğer isterse, arzu ettiği her yere gidebilecektir. Öte yandan, her ne kadar kandırıcı görünse de sırlarla dolu bir dünya da vardır. Orada kendini güven içinde hissetmemesine rağmen, “Ebrehe'ye ait olan bu dünya” merak duygusunu kamçulamakta ve düş gücünü kanatlandırıp ona “sahte bir özgürlük duygusu” vermektedir. Bir karara varabilmek için yine babasının atlasını açar ve orada “Hayatını öne sürüp sırrı bulmak için yola çıktı” cümlesini okur. “Sanki denizin derinliklerine dalacakmış gibi” derin bir nefes alıp kararını verir. Özgürlük duygusu, özgürlüğün kendisine galip gelmiş ve Bünyamin, sırrı çözmeye and içmiştir (Anar, 2010: 174). Merakını kovalamaya karar verip Ebrehe'nin yanına İstihbarat merkezine gittiğinde, Büyük Efendi Ebrehe, Bünyamin'e kehanet aynasından; kıyamet, mehdî, sonsuz hız ve karşı hareket gibi konulardan bahsedecek ve bütün sırlarını anlatacaktır (Anar, 2010: 184).

3. Dönüş

3.1. Dönüşün Reddedilişi

Macerası sona erdiğinde kahraman, özel dünyadan sıradan dünyaya ödüllüyle birlikte geri dönmelidir. Zira ödül, “topluluğun, ulusun, gezegenin ya da binlerce dünyanın yenilenmesine katkıda bulunabilecek” olandır (Campbell, 2013: 222). Fakat sorumluluğun sık sık geri çevrildiğini belirten Campbell, Buddha’nın bile zaferinin ardından “gerçekleşme iletisi”nin, yani mesajının, iletilebilir olup olmadığından şüphe etmiş olduğu örneğini verir (Campbell, 2013: 222). Dolayısıyla kahraman bazen, elde ettiği ödülle özel dünyada kalmak isteyebilir (Tecimer, 2006: 184).

Bünyamin özgürlük duygusunu kazandıktan sonra, özgürlüğün kendisinden vazgeçer ve atına atlayarak teşkilata gider. Teşkilatta onu karşılayan Ebrehe, Bünyamin’in kendi rızasıyla gelmesine çok şaşırır ve onu anlayamadığını söyler. Bünyamin’i cezbeden, merak ettiği ve keşfetmek istediği şeyler olduğunu tahmin eder (Anar, 2010: 174-175). Bünyamin sıradan dünyasına dönmeden önce, özel dünyada biraz daha kalarak macerasının mesajını netleştirecek ve “iletilebilir” kılacaktır.

3.2. Büyülü Kaçış

Erginlenme aşamasını tamamlamış ve dönüş aşamasına ulaşabilmiş olan kahraman “eğer ganimeti muhafızının karşı çıkışına rağmen elde ettiyse ya da kahramanın dünyaya dönme arzusu tanrılar ve şeytanlarca uygunsuz bulunduyorsa, o zaman mitolojik çevrimin son aşaması hareketli, genellikle gülünç bir takip olur. Bu kaçış büyülü engelleme ve kurtulma mucizeleriyle karmaşıklaşabilir” (Campbell, 2013: 225). Fakat kendini emniyete alması ve sıradan dünyaya dönmesi gereken kahraman, bu aşamaya vardığında artık acemiliğini atmış ve değişmiştir; “kaçış süreci, kahramanın kendine güveni ve yürekliliğiyle süslenecaktır” (Tecimer, 2006: 185). Ödülün ele geçirilmesi kadar heyecanlı ve tehlikeli olan, zamansal gerilim yaşanan bu süreçte “kaçışlar daima son anda gerçekleşir”; böylece dramatik kurgu güçlenir (Tecimer, 2006: 185).

Teşkilata döndükten sonra Bünyamin Ebrehe’nin anlattıklarını dinler, onun zamanda yolculuğu gerçekleştirmek istediğini öğrenir ve bu konuda akli karışır; kendisine bir oyun oynandığını düşünür. Bünyamin’in kafasının karıştığını anla-

yan Ebrehe memnundur. Artık her şeyi anlattığını düşündüğü Bünyamin'e başka sorusu olup olmadığını sorduğunda, Bünyamin'in, Aglaya'nın nerede olduğunu sorması üzerine, Ebrehe'nin suratı birdenbire asılıverir (Anar, 2010: 183-184). Çünkü Bünyamin, yolculuğunda sahip olması gereken şeye, özgürlük duygusuna artık sahiptir; aklı karışsa ve daha çok bilgi toplamak istese bile kendi düsturu üzere devam edecektir. Gizli bilgileri öğrendiği için teşkilat binasında âdeta bir hapis hayatı yaşamaya başlamıştır (Anar, 2010: 198); fakat mehdi olduğu sanılan bir casusun teşkilata getirilmesi ile kaçış bölümü başlar. Casusa işkence yapmak için getirilen kişi, Ebrehe'den intikam almak isteyen Hınzıryedi'dir ve kısa sürede velvele kopar. Binayı dilenciler basar, Ebrehe öldürülür, Bünyamin Hınzıryedi tarafından loca binasına sürüklenerek götürülür (Anar, 2010: 211-218). Anlatıdaki bazı kişi ve gruplar burada bir araya gelerek hareketli bir sahne oluşturmuş, bu da kahramanın kendi yazgısını tekrar eline almasını sağlayacak bir ortama zemin hazırlamıştır. Dönüş yolundaki heyecan, tehlike ve zamansal gerilim içeren bu süreçte, Bünyamin'in macerasındaki dramatik kurgu güçlenmiştir.

3.3. Dışarıdan Gelen Kurtuluş

Kahramanın macerasını yaşadığı özel dünyadan çıkabilmesi için “dışarıdan yardım”la geri getirilmesi gerekebilir. “Çünkü bir yerde olmanın derin saadeti, uyanık hâlin benlik parçalanması yararına kolayca bırakılamaz”; kişi yaşadıkça yaşam onu çağıracaktır (Campbell, 2013: 235). Burada kaderinin en zor, en karanlık anına varan ve gücü tükenen kahramana, ya “doğaüstü yardımın önceden sağlamış olduğu armağan (tılsım, muska vb.)” ya da “beklenmedik bir destek” yardım eder; “kurtuluş, bir anlamda son anda ulaşan doğaüstü bir yardımdır” (Tecimer, 2006: 186).

Loca binasında Ebrehe'nin cesedi Bünyamin'e yıkatılır ve kefenletilir; ceset loca binasının tam ortasına çukur kazılarak gömülür ve mezarın üstünde ziyafet sofrası tertip edilir. Yemek ve eğlence ortamında tam bir cümbüş havası vardır ki ansızın uğursuzluğuyla bilinen Dertli gelir, üstelik silahı vardır. Hınzıryedi can derdine düşer ve siper alır. Dilenciler kaçmaya başlarlar. Kapıdan önce en korkaklar kaçar, ardından en cesurlar da onlara uyup “bu tehlikeli mekânı” koşar adım terk ederler. Dertli, Hınzıryedi'yi vurur ve Bünyamin'e “Bana yapılan iyilikleri unutmam (...) Artık buradan rahatça gidebilirsin. Ama acele et. Şurada küçük bir

kapı var. Oradan çıkarsan seni kimse fark edemez. Kapıda bir kilit göreceksin. Asıldığında kolayca açılır. Haydi! Şansın açık olsun” der (Anar, 2010: 219-222). Bünyamin’e gelen “dışarıdan yardım”, Dertli’nin yardımıdır. Üstelik bu yardım, yolculuğunda daha önce karşılaştığı Dertli’ye yardım ederek kazanmış olduğu bir tılsım mahiyetinde, beklenmedik bir anda gelmiştir.

“Beklenmedik bir destek” ile kaçması sağlanan Bünyamin, yaşamın çağrısına doğru, yol alacaktır. Bünyamin kapının kilidini gerçekten de kolayca açar. Artık özgürdür. Şiddetli yağmur altında Divanyolu’na doğru koşarken arkasına bakar. Yıldırım binaya isabet etmiştir. “Çok kısa bir süre sonra duyulan gök gürültüsü dilencilerin çığlıklarını bastırdığında”, lonca artık alevler içindedir (Anar, 2010: 222). Bünyamin’in yolculuğunun bu kısmında, artık özel dünyayı geride bırakma aşaması başlamıştır. Çünkü kahraman, erginlendiği özel dünyayı bırakıp ödül ile birlikte sıradan dünyaya dönebilmek için dönüş eşiğini aşmalıdır.

3.4. Dönüş Eşiğinin Aşılması

Kahramanın, macerasında elde ettiğini, eve döndüğünde topluma iletebilmesi gerekir. “İnsanlığın sağduyulu delilik binyılları boyunca binlerce ve binlerce kez doğrusuyla yanlışıyla öğretilmiş ve öğrenilmiş olan bir şeyi nasıl yeniden öğretmeli? Bu, kahramanın en son zor görevidir. Karanlığın insanı dilsiz bırakan ifadelerini aydınlık dünyanın diline nasıl geri taşımalı? (...) Her şeyi yaratan hiçliğin iletisini, kendi duyularının açık kanıtında ısrar eden insanlara nasıl iletmeli?” (Campbell, 2013: 247). Macerasını tamamlayan kahramanın dönüş yolundaki bu son zor görevinde, tıpkı yolculuğunun başında olduğu gibi, eşik nöbetçileri belirir. Yolculuğunda elde ettiği ödülle geri dönüp ödülü çevresindekilerle paylaşacağı zaman, kendisine kulak verilmemesi ve yapılan yolculuğun boşa gittiğini görme ihtimali, dönüş eşiğini aşarken kahramanın göze alması gereken bir risktir (Tecimer, 2006: 187-188).

Bünyamin’in dönüş yolunda, eşik nöbetçisi işlevini yerine getirir nitelikte olan “bir adam” belirir. Fî tarihinde her gece düşünde Uzun İhsan Efendi’nin evini görmüş ve penceresine gidip içeride ne yaptığını merak ettiği için Uzun İhsan Efendi tarafından bir daha uyuyamamakla cezalandırılmış bir tüccardır bu. Bir gün derdine çare olacak şeyin sürekli uyuyan birini uyandırması olduğunu öğrenmiş ve Kostantiniye’ye gelmiştir. Sonunda burada sürekli uyuyan bir bekçi

bulmuştur. Bunu keşfettiği gün adam, Bünyamin'le karşılaşır ve ona adını sorar. Aldığı cevap üzerine, bu ismin kendi memleketinde “sağ elin oğlu” demek olduğunu ve ona bu ismi verdiğine göre babasının onu çok seviyor olması gerektiğini söyler. Ardından Bünyamin'e bir sıkıntısı olup olmadığını sorar ve ona dilenciler loncasındaki yangını seyretmeye gitmesini teklif eder (Anar, 2010: 225-233). Burada Bünyamin'in özel dünyayı tamamen geride bırakma konusunda eşik nöbetçisi tarafından sınındığını görürüz. Bünyamin, buna gerek olmadığını, zaten oradan geldiğini söyledikten sonra, tüccara kendisinin neden gitmediğini sorar. Tüccar, onun ilgisini daha ilginç bir şeyin çektiğini söyler ve “çok macera yaşamış birine benzediği için hâlden anlayacak olan” Bünyamin'e, uyuyan bekçiye gösterip “Ne yiyor ne de içiyor. Sanki bu dünyaya uyumak için gelmiş. Kimseciklerin dikkatini çekmiş değil. Güya sakın sakın uyuyor ama, ne düşler görüyordur kim bilir” (Anar, 2010: 233) der ve bekçiye yakından bakmayı teklif eder.

Tüccar, uyuyan bekçinin tuvalet için kalkacağını öngörür ve bekçinin uyanma belirtilerinin tam tersi tüccarda görülmeye başlanınca, tüccar uykusunun kaçmasından korkarak delikanlıya bir eyvallah bile demeden yanından ayrılır ve odasına gider. Sonrasında ise Bünyamin'e son kez telaş vermiş olan böyle bir ânın anlamını şu satırlardan anlarız: “Avluda han bekçisi ile yalnız kalan Bünyamin, neden telaşlandığını pek anlamadan, içindeki bir belirsizlik dürtüsüyle babası Uzun İhsan Efendi'nin atlasını hatırladı. Kitabı koynundan çıkarıp sayfaları çevirdi ve bu kez adını tam olarak okudu. Puslu Kıtalar Atlası'ydı bu. Sayfaları karıştırırken bir takım tanıdık adlara rastlayınca şaşırmadı” (Anar, 2010: 234). Son kez babasının kitabından rastgele bir sayfa açan Bünyamin, babasının kendisine yazdığı satırlarla karşılaşacaktır. Bu satırlar ise macerasında elde ettiğinin, iletilebilir hâle gelmiş olduğunu gösterme işlevi taşımaktadır.

3.5. İki Dünyanın Ustası

Kahramanın, yola çıktığı sıradan dünya ile macerasını yaşadığı özel dünya arasındaki ayrımı fark edebilecek hâle geldiği aşamadır. “İki dünya ayrımı arasında, zamanın görünümünün bakış açısından nedensel derinliğinkine -birinin ilkelerini diğerinkilerle karıştırmadan, aklın birinin erdemiyle diğerini tanımasını sağlayarak- ileri geri gidip gelmek özgürlüğü ustanın becerisidir” (Campbell, 2013: 258). Bu aşama, kahramanın elde ettikleriyle birlikte artık sı-

radan dünyaya geri dönmeyi becerebileceğini ortaya koyacağı bir “dönüşüm” ve “arınma”dır. “Kahraman, yeniden doğmuş ve yolculuk boyunca karşılaştığı karakterlerden edindiği öğütler ve bilgilerle kendi olağan kişiliğini dönüştürebilmiştir” (Tecimer, 2006: 189). Bu aşamada artık kahraman aşkınlığa ulaşarak her iki dünyaya da egemen olup ikisinde de var olabilmıştır; bu, Jung için “yeniden doğuş süreci”nin anlamı olan “hem bilinç hem de bilinç dışının egemenliğine ulaşmak”tır (Tecimer, 2006: 190).

Babasının yazdığı satırlarda, bu zamana kadar gördüğü ve işittiği ne varsa, hepsinin, babasının zihnindeki düşlerden ibaret olduğunu okuyan Bünyamin; taşıdığı kitabın, okuması için değil yaşaması için yazıldığını öğrenir. Babası ona varlığıyla ilgili her şeyi açıklamıştır: “Zihnimde bir düş olan sevgili oğlum, işte böylece zavallı babanın yaşamadıklarını yaşadın ve dokunamadıklarına dokundun. Bir babanın kendi oğlundan bekleyeceği şekilde kahraman değildin. Son derece silik ve mütevazıydın. Bununla birlikte, arada bir senin kulağına, karakterinle bağdaşmayacak sözler fısıldamadan edemedim. Çünkü düşler görmektense, boşluğun kendisine tapan insanlar karşısında küçük düşmeni istemedim. Sonunda, senin için düşlediğim macerayı yaşadın ve böylece senin için yazdığım atlası okumuş oldun. Artık benden öğreneceğin nihai şeyi öğrenmiş oluyorsun” (Anar, 2010: 236-237).

Babası Bünyamin’e bir yandan onun gerçekte nasıl var olduğunu anlatırken, bir yandan da düşündeki varlığını devam ettireceğini söyleyerek veda eder: “Senin için gerçek bir baba olmayı, saçlarını okşamayı, seni öpmeyi çok isterdim. Ama düşlere dokunmak mümkün olabilir mi? Sana bu yüzden hem çok yakın hem de çok uzayım. Veda etmek benim için son derece zor. O yüzden, her ne kadar uzakta olsam da seni, o eski yakışıklı yüzünle, Aglaya’yla birlikte hep düşlemek istiyorum” (Anar, 2010: 237).

Bu aşamada Bünyamin yola çıktığı sıradan dünya ile macerasını yaşadığı özel dünya ayrımını fark etmiş ve iki dünyayı da tanımıştır. Deneyimlediği dönüşüm sonucu sıradan dünyaya dönmeyi hak etmiştir. Ayrıca artık “kahramanın, aşkınlığa ulaşarak her iki dünyaya da egemen olup ikisinde de var olabileceği” konumdadır. Babasının, onu Aglaya ile birlikte hep düşlemek istediğini söylemesi, Bünyamin’in özel dünyada da yaşamaya devam edebileceği ipucunu verirken; bekçinin uyanmasıyla Bünyamin’in kaybolması, onun, düşün bitmesi sonucu sıradan dünyaya da dönebilecek olmasını sembolize edebilmektedir.

3.6. Yaşama Özgürlüğü

“Her yaratığın bir başkasının ölümüyle yaşadığı yaşam alanı”nda “kaçınılmaz yaşam suçu”nu işlemek, kiminin kalbini hasta edip yaşamını sürdürmeyi reddetmesine sebep olabilir. Çoğu, kendisinin diğerleri kadar suçlu olmadığını düşünerek “iyiyi temsil ettiğinden dolayı kaçınılmaz günahlarının amlandığı” şeklinde “yanlış ve haksız bir imge” oluşturabilir. Böyle bir “benlik düşkünlüğü”, kişinin kendisini bu şekilde üstün ve haklı görmesi, onu “yalnız insanın kendisinin değil, insanlığın ve kozmosun doğasının da yanlış bir kavranışı”na sürükler. “Mitin amacı, bireysel bilinçliliğin evrensel iradeyle uyuşmasını sağlayarak bu türden yaşam aldırışsızlığına olan gereksinimi yok etmektir. Ve bu da zamanın geçici görüngüleriyle her şeyde yaşayıp ölen tükenmez yaşam arasında gerçek bir ilişki kurulmasıyla sağlanır” (Campbell, 2013: 267). Bu aşamada bunu başaran kahraman, kişisel egosunda ölür ve benlikte dirilir (Campbell, 2013: 272).

Dirilmiş, arınmış ve sıradan dünyaya yeniden kabul edilmeyi hak etmiş olan kahraman, “yolculuğun iksiri”ni başkalarıyla paylaşacaktır. Bu iksir, bir define ya da büyüdü bir kılıç gibi herhangi bir nesne olabilirken; bilgelik ya da deneyim gibi soyut bir kazanım da olabilir. İksirle dönen kahraman dünyanın dengesini düzeltmiş, düzeni yerine getirmiştir. Bu aşamada, karanlıkta kalan konular aydınlanır ve yanıtlanmamış soru kalmaz (Tecimer, 2006: 192-193).

Babasının kim olduğu, hayatlarını nasıl idame ettirdikleri gibi macerasına başlarken sorduğu soruların hepsinin cevabını öğrenmiş ve yaşaması gerekenleri yaşamış olan Bünyamin'in, artık yolculuğunu tamamladığını romandaki şu cümlelerden anlarız: “Bünyamin gülümsedi. Atlası kapatıp koynuna soktu. Kendini son derece yorgun hissediyordu. (...) Bekçinin yanına gitti ve adamı dürtüp uyandırmaya çalıştı. Bekçi, gördüğü düşün etkisiyle dudaklarını durmadan kıpırdatıyor, bir türlü uyanmak bilmiyordu. Fakat delikanlı onu adamakıllı sar-sınca gözlerini açtı. Sabah olmuştu. Sanki yüz yıllık bir uykudan uyanan bekçi, yerinden doğrulup çevresine bakınca kendisini uyandıran kişiyi göremedi. Çünkü her taraf karanlıktı. Zaten görülen ve görülmeyen bütün düşler, bu karanlığın ta kendisi değil miydi?” (Anar, 2010: 237-238).

Bekçi uyandığında Bünyamin yolculuğunu tamamlamıştır. Çünkü artık “geçici görüngü”ler ile “her şeyde yaşayıp ölen tükenmez yaşam” arasındaki ilişkiyi kurmuş ve bilinçlenerek “uyanmış”tır. İster babasının düşü ister içtiği şerbetin

etkisiyle devam eden kendi düşü olsun, Bünyamin bu düş ile kahraman olmuştur. Jung'a ait şu sözler düş ve anlam konusunda Bünyamin'in yolculuğunun tamamlanış şeklini anlamlandırmaya yarayabilir: "Düş sırasında bizi uyanmaya iten, düşün anlamının doruk noktasına vardığı ve konusunu bitirdikten sonra bir bitiş noktası koyduğu andır. Uyanma, düşün sağladığı hayranlığın birdenbire kesilivermesi ve serbest kalan enerjinin bir bilinç edinme yaratması olabilir kuşkusuz" (Jung, 2018: 241). Macerasının sonunda artık adını okuyabildiği kitapta kendisine yazılmış satırları idrak etikten sonra Bünyamin, gülümser ve yolculuğun tamamına ermesi ile düş biter.

Sonuç

Puslu Kıtalar Atlası, maceraya atılmaya cesaret edemediğini düşünerek dünyayı düşlerinde keşfetmekle yetinen ve aynı hatayı oğlunun da yapmasını istemediğinden onu bir "şahit olma" macerasına yönlendiren Uzun İhsan Efendi'nin düşleriyle kurgulanmıştır. Fakat babasının düşünü yaşamış olması, Bünyamin'i macerasında kukla konumuna düşürmemiştir. Burada -İslam'daki kader anlayışında olduğu gibi- yaşanacakların hem önceden biliniyor olması hem de içerisinde seçimleri barındırması söz konusudur. Bünyamin yolculuğunda Ebrehe gibi hırsla kapılmamış, insanlarla ilişkilerinde iyilikten yana olmuş ve sınavlarında başarılı olması sayesinde, yola çıkarken merak ettiği varlığının anlamını yolculuğunun sonunda bulmuştur.

Bünyamin'in metinde sürekli kahramanlığını sorgulamış olması, Ebrehe'nin de babasının da onu kahraman olarak görmemesi; ama bunlara rağmen anlatı boyunca Bünyamin'in Campbell'ın bahsettiği kahramana dair yolculuğun izinden gitmiş olması dikkat çekicidir. Postmodern bir anlatı kişisi olan Bünyamin, silikliği ve sadece şahit oluşu sebebiyle kahraman olarak göze çarpmasa da kahramana ilişkin mitolojinin değişmez özünü taşımaktadır. Bünyamin'in macerası Uzun İhsan Efendi'nin düşlemesi ile gerçekleşmiş olsa da Uzun İhsan Efendi'ye bu yolculuğu düşleten İhsan Oktay Anar, Bünyamin'e, ister bilinçli ister bilinçsizce olsun, Campbell'ın kahramanının yolculuğunu yaşatmıştır.

Sonuç olarak eski anlatılardan bu yana, kahramanı "kahraman" yapan yolculuk aşamalarına, kahraman ve yolculuk arketipiyle bakıldığında; bir mitolojik anlatının, masalın ya da destanın kahramanının modern romanda bireye,

postmodern romanda ise metinsel varlığa dönüşmüş olmasında değişmeyen bir özü *görürüz*. Artık arketipler ışığında görebildiğimiz bu öze göre; bir kış günü düşünmeye cesaret edip kendine ait bir gizemi kendince çözme yolunda salınan bir roman kahramanı, evvel zaman içinde ülkesinden çıkıp farklı diyarlarda ejderhalarla savaşarak prensesi kurtaran kahraman kadar “kahraman”dır. Anlatıda belirsizliğin tabii karşılandığı postmodernist eserlerden biri olan *Puslu Kıtalar Atlası*’nın Bünyamin’i de deneyimlediği arketipsel süreçlerle, yolculuğunun müphem sonuna rağmen, “kahraman” mitini temel özellikleriyle doğrulamıştır.

Kaynakça

- Anar, İ., Oktay (2010). *Puslu Kıtalar Atlası*, İstanbul: İletişim Yay.
- Campbell, Joseph (2013). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, çev.: Sabri Gürses, İstanbul: Kabalcı Yay.
- Campbell, Joseph & Moyers, Bill (2020). *Mitolojinin Gücü*, çev.: Zeynep Yaman, İstanbul: Mediacat Yay.
- Descartes, René (2020). *Metot Üzerine Konuşma*, çev. Atakan Altınörs, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay.
- Ecevit, Yıldız (2021). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İstanbul: İletişim Yay.
- Gündüz, Osman (2016). *İhsan Oktay Anar'ın Kurgu Dünyası*, Ankara: Grafiker Yay.
- Jung, C. Gustav (2018). *İnsan Ruhuna Yöneliş*, çev. Engin Büyükinâl, İstanbul: Say Yay.
- Karaca, Alaattin (2005). "İhsan Oktay Anar'ın Puslu Kıtalar Atlası Adlı Romanının Olay Örgüsü, Fantastik Özellikler ve Tema Bakımından İncelenmesi", *Araştırmalar Dergisi*, S. 14, s. 93-108.
- Koçakoğlu, Ahmet (2010). *Yerli Bir Postmodern: İhsan Oktay Anar*, Konya: Palet Yay.
- Sproul, Barbara C. (2018). *Yaratılış Mitleri*, çev. Ali Bucak, İstanbul: Hil Yay.
- Tecimer, Ömer (2006). *Sinema Modern Mitoloji*, İstanbul: Plan B Yay.